

Mira
Mihelič

Rojstvo

(Odlomek iz romana Vrnite se, sinovi)

Dr. Jordan Jernej, kirurg, zaposlen v neki bolnišnici, nekje v Zahodni Nemčiji, naj se takoj vrne domov.

Potrebuje ga mati.

Vendar je dvomljivo, ali bi se vrnil, čeprav bi po radiu slišal moj klic v sili. Sicer pa, brez skrbi, ne bom mu ga poslala. Saj je prav tako dvomljivo, ali je to stanovanje še dom. Skoraj trideset let sem se trudila, da naj bi bil. Zdaj moram pri-

znati, da mi je spodletelo. Danes, na svoj petdeseti rojstni dan. Srečati se z Abrahamom — ampak to velja le za moške. S kom naj bi se srečala jaz? Z njegovo ženo Saro? Ta je baje doživela sto sedemindvajset let. Bog me obvaruj!

Torej petdeset let mi je in prihajam s sodišča, kjer je bil po hitrem postopku razvezan moj zakon z Aleksandrom Jordanom. Da, to je tisti, ki se njegovih pesmi učijo otroci na pamet že v šoli in ki zaradi njega dijaki pri maturi lahko padejo. Pred kratkim je dopolnil šestdeseto leto, ovenčan s slavo in z vsemi nagradami, ki jih zaslužnemu umetniku lahko podeli hvala domovina. (Mimogrede povedano: ko je prišel na svet, so ga krstili za Alojza, ne za Aleksandra, ampak to je majhna skrivnost, za katero razen mene ne ve skoraj nihče.

Po razpravi sem prišla domov, če smem tako reči praznemu stanovanju. Hitro, živčno sem zaprla nadoknice. Naj ne prodre k meni noben šum ali glas. Hvala bogu, telefon so mi že izključili, ker nisem pravočasno poravnala mesečnega računa.

Za pričo pri najini pravdi je bila Rezi. Izpovedala je vse tako, kakor ji je bilo naročeno, da ni bilo nobene spotike. Ločili so naju zaradi neskladnosti značajev in nihče ni omenil študentke, ki pričakuje z njim otroka in s katero se bo morda zdaj, po ločitvi, vendarle poročil... Ob slovesu — stali sva pred sodnijo in se druga drugi prazno nasmihali — mi je potisnila v roke majhen zavitek. V njem je bila rdeča sveča in dve paličici kadila. »Prižgi, kadar se boš počutila sama. Meni je pomagalo,« je rekla.

Tudi Rezi je ločenka. »Kadar se takole znajdeš na suhem...« Njen bivši mož je kapitan dolge plovbe. Kadilne paličice ji je prinesel z Japonkega. Takrat je pripeljal s seboj tudi svojo drugo ženo, Japonko, ki jo je nekaj časa skrival. »Morala bi bila razumeti, da so moški po naravi mnogoženci, in se s tem sprijazniti,« mi je dejala Rezi. »Ona bi bila to zagotovo sprejela. Baje imajo Azijke veliko naravnejši odnos kakor me.«

Rezi je ostala sama s sivimi lasmi in z obrazom, prepreženim z rdečimi žilicami v barvi, kakršno imajo listi divje trte, preden odpadejo. Kadar si prižiga kadilne svečice, seveda tudi zaliva svojo bolečino. To stanje traja zdaj že sedem let, torej domnevam, da jih ji je kapitan prinesel precejšnjo zalogo, ker jih je nekaj lahko še dala meni. »Ampak ti — ti imaš vsaj otroke,« mi je rekla.

Ja, imam jih.

Moj prvi sin se je rodil junija 1941.

In meni je bilo šele devetnajst let.

Moj drugi sin se je rodil poldrugo leto pozneje. Moj tretji sin po tako imenovani osvoboditvi, tako rekoč pomotoma. Mislila sem namreč, da sem ga že odpravila, pa je vseeno vztrajal in prišel na svet. Takrat sem že vedela, da ima Aleksander, moj slavni mož, razmerje z neko drugo žensko. Kakor rečeno, pa na sodnji seveda ni bilo govora o vsem tem. Vse skupaj je bilo tako obzirno in higiensko, da sem se počutila, ko sem odšla iz tiste hladne, sive zgradbe, kakor da prihajam iz kozmetičnega salona.

»In kaj boš zdaj? Kako boš živela?« To vprašanje mi je rahločutno zastavil še na sodnijskem hodniku moj bivši mož.

»Stanovanje bom seveda pustil tebi,« je dodal z majčkenim vzdihom. To je bilo od njega skrajno velikodušno, če upoštevam, da je bilo stanovanje že od vsega začetka moje s hišo vred, ki mi jo je kupil oče, nekdanji tovarnar Franc Bogataj, za doto. Leta enainštiridesetega je bila hiša zaradi smrti dotedanjega lastnika izredno poceni na prodaj in moj oče je seveda napravil dober kup. Stanovanje v tretjem nadstropju je dal prezidati in opremiti s sodobno kuhinjo in kopalnico, ki pa že zdavnaj nista več sodobni. S tem me je odpravil, »Tebe in tvojega umetnika!« mi je rekla mati. Kakor da se ni tudi ona nekoč imela za umetnico.

»Saj razumeš, da me skrbi,« je rekel Aleksander. »Kaj boš delala zdaj?«

To vprašanje je bilo upravičeno postaviti ženski, ki trideset let ni delala drugega, kot da je živela zanj. Saj, odkar sem se poročila z njim, nisem bila to več jaz, temveč le Jordanova žena. Sicer pa si tako in tako nisem nič drugega želela, to je bil tako rekoč moj življenjski cilj.

Drugega ne znam kot pospravljati, kuhati in tipkati: tega sem se naučila, ko sem pretipkavala Aleksandrove rokopise, seveda pa sem bila še zmerom na boljšem kot Tolstojeva žena, ki je dela svojega moža prepisovala na roko.

»Mogoče bom začela pisati,« sem rekla in ga pogledala izpod čela.

»Kaaj?«

Jaz sem jim zmeraj kuhala in prinašala črno kavo, namreč Aleksandrovim prijateljem, pisateljem in pesnikom. Ponavadi sem molčala in poslušala, zakaj če sem le odprla usta, mi je Aleksander pozneje povedal, da sem bleknila neumnost. Ampak ker sem tako zvesto poslušala, se mi zdaj vsaj približno sanja, kako je treba napisati roman ali novelo. Poslušala sem najprej hvalnice realizmu, po letu osemindiridesetem pa razprave o eksistencializmu, nato marsikaj zvedela o fenomenologiji, pa o strukturalizmu, čeprav moram priznati, da mi je marsikaj ušlo tudi zaradi tega, ker sem zdaj pa zdaj, zlasti če se je to zavleklo pozno v noč, v kakem kotu sobe rahločutno zakinkala.

Sicer pa pisatelj nikoli ne piše drugega kot eno samo zgodbo svojega življenja v raznih variantah, nam je nekoč v tisti naši dnevni sobi izjavil znani kritik, res pa je, da takrat ni bil več popolnoma trezen. (Dva gina s tonikom, dva whiskeyja in povrhu tri slivovke, ker je že zmanjkalo tujih pijač.) Če je Françoise Gillot tako uspešno napisala *Moje življenje s Picasom*, bi morda tudi lahko napisala jaz, pač v okviru naših skromnejših razmer in glede na skromnejši genij svojega soproga: *Moje življenje z Aleksandrom*. Navsezadnje sem bila dobrih trideset let poročena s tem znamenitim možem. Morda sem res bila kakor tisti slepec, ki ni mogel zapopasti, kaj je svetloba, ker je bil pač slep. Nekaterim slepcem pa pomaga do vida operacija. Ali bi, če bi začela pisati o svojem in njegovem življenju, tudi jaz lahko spregledala? Ali je ravno v tem smisel pisateljevanja? Vendar: pisati pomeni ustvarjati, tako so mi vsaj rekli. In veličina literarnega dela je v pisateljevem osebnem IDIOMU. Čeprav ne vem natanko, kaj naj bi to bilo, seveda pa sem se z razumevajočim nasmeškom delala, da mi je docela jasno. Navajam besede Božidarja Sajovica, ki je bil vsaj pred leti duhovni mentor mojega moža, nekakšen njegov Čop. »Gre za tisti, da, TISTI individualni prijem, ki se tako razlikuje od konvencionalnih pravil. Brž ko se v svetu literature uveljavi nova govorica — neki poseben način, kako je pisatelj povezal svoj motiv z enkratnim sredstvom lastnega izražanja, mu navadno pričenja slediti truma učencev in posnemovalcev. Samo pri Kafki so jih baje našteali po vsem svetu dobrih pet tisoč. To se pravi, če naj se izrazim preprosto, že na ljubo naši izvrstni kuharici gospe Brigiti: »Vsak pravi umetnik ima, mora imeti svoje izvirne sestavine za jedi, s katerimi nam streže.« Ob tem si je obrisal mastna usta z damastnim prtičem, eno izmed ostalin, moje meščanske bale, z inicialkami BB (ne Brigitte Bardot, temveč Brigita Bogataj, moje deklinško ime). Jaz, na primer, imam svoj recept za srno v omaki z brinovimi jagodami, šatrajem, lovorom in kančkom terana. »Zmeraj moramo razlikovati med resnično ustvarjalnostjo...« Pri tem se je priklonil s svojo lasato glavo na dolgem gosjem vratu Aleksandru in si spet položil prtič na kolena tako dolgih nog, da je z njimi venomer zadeval ob tistega, ki mu je za mizo sedel nasproti. »Torej med resnično ustvarjalnostjo in spretnostjo, s katero proizvajajo posnemovalci različice prvotnega recepta.«

Bojim se, ne, prepričana sem, da bi jaz, tudi če bi res začela pisati, ne mogla in ne znala ustvarjati izvirnega, torej bi bil moj delež pri literaturi lahko le posnemanje že vpeljanih in ustaljenih metod. Če bi torej res tvegala to nevarno pustolovščino (že spet ponavljam besede nekoga drugega, ampak naj mi bo odpuščeno, ker ne vem več, koga), namreč pustolovščino, ki jo pomeni plovba po prevečkrat preplutem in še zmerom neznanem morju pisateljevanja — za koga naj se odločim, da bi ga posnemala? Nikakor ne zanj, ki je že tako predolgo obvladoval moje življenje.

Ampak pisati ni težko, mi je nekoč rekel eden izmed poklicnih tovarišev mojega moža, ki je med vojno brez poprejšnje vojne izobrazbe postal general, zdaj pa je pisatelj, ne da bi bil kdaj obiskoval ali slavistiko ali komparativno ali vsaj gimnazijo. Edino, kar povzroča človeku preglavice, mi je zaupal, je tista prekleta slovnica. Recimo, da jo jaz še kolikor toliko obvladam. Pred vojno sem končala štiri gimnazije in v tej šoli so nam tedaj vsaj vtepli v glavo osnove materinega jezika.

Kolikokrat sem, kadar sem pesnikom in pisateljem kuhala turško kavo, slišala v sebi nek posmehljiv glas: »Marta, Marta, skrbi in vznemirja te mnogo stvari, a le eno je potrebno . . .«

Tako nekako, prosto po svetem pismu, ne da bi vedela, kaj je tisto »eno«. V svoje opravičilo lahko navedem, da izviram iz tako imenovane liberalne, torej svobodomiselne družine in nisem nikoli uživala prednosti višje verske vzgoje. Torej moram, ker ne znam drugače, dvomiti tudi o Mariji in o njenem »boljšem deležu«. Dvomiti tudi o sebi, če že ne o tem, da literatura nikakor še ni mrtva za ljudske množice, zlasti ne, če je brez literarnih kakovosti, kakor bi moralo biti tisto, kar bi napisala jaz . . .

Če nisem verna, praznoverna sem bila zmeraj. Zdaj sem prižgala Rezino rdečo svečo v umetni temi, ki sem jo ustvarila, ko sem zaprla nadoknice, seveda pa se je tudi zunaj zmračilo, čeprav na ulicah še niso zagorele svetilke. V medli svetlobi, ki se je širila od svečnika, vendar ni dosegala skrajnih meja mojega prostora, se mi nenadoma zazdi, da se mi odpira hodnik, obzidan s stenami teme, iz te sobe, morda tudi iz mojega dosedanjega življenja. V katero novo temo, v kakšno brezno? Nehote se prekrížam, kakor sem delala zmeraj v sanjah, kadar so me preganjale pošasti. Prekrížaj se, prekrížaj! Ampak tega me nista učila ne mati ne oče, temveč služkinje, ki jim je bila v prvih letih mojega otroštva zaupana moja vzgoja. Vem, da sem primitivna. *Le kako si mogel toliko let vzdržati z njo?* Slišim Božidarja Sajovica z njegovim rahlo posmehljivim in hkrati božajočim glasom, s kakršnim je vaje izgovarjati žalitve. In kako šem mogla jaz tako dolgo vzdržati z njim? Tega nihče ne vpraša. *Povrhu ti je bila tudi nezvesta, kajne?* Da je bil on nezvest meni, seveda nikogar ne moti. Da me je zatiral, zaničeval in stalno varal . . . Ampak tako nočem misliti in tudi pisati ne, zdaj, ko sem ločena od njega. *De mortuis nil nisi bene*, to sem si zapomnila še iz gimnazije. Čeprav on še ni mrtev, daleč od tega. Komu torej prižigam tisto svečo? Tudi sebi.

Tako razmišljam dolgo, dolgo, nato vzamem svečo, ki me čaka nekam zlohotno, in grem počasi kakor duh skozi dnevno sobo v sobo, v kateri

je Aleksander toliko let delal in spal. Če bi me kdo videl, kako držim svečnik z gorečo svečo visoko nad glavo, kako hodim v sami kombineži — obleko sem vrgla s sebe, brž ko sem prišla domov — kako stopam po praznem stanovanju z vihrajočimi rdečimi lasmi, bi morda pomislil, da igram neko vlogo. Provincialna lady Macbeth, čeprav brez krvavih rok. Morda sem zmeraj nekaj igrala, skoraj gotovo nisem to bila nikoli jaz.

Ustavim se v Aleksandrov sobi in pogledam naokrog. Plamenček sveče razsipa po stenah lahkotne sence, ki raziskujejo omare in slike, police s knjigami, pisalno mizo, vrtljivi stol, na katerem je sedel in pisal, v kotu dva z zelenim žametom prevlečena naslanjača za nizko okroglo mizo, na kateri so navadno stali kozarčki za žganje in skodelice za črno kavo. Tam je še nekaj listov, popisanih z njegovo pisavo. Jutri bo prišel po svoje stvari. Naročil je že postrežčke. (Neverjetno, koliko ti danes računajo za selitev!) Odpeljali bodo njegov kavč, police in knjige. Pisalno mizo, vrtljivi stol in oguljene naslanjače pa bo pustil meni. Dobil je novo stanovanje v veliki, pred kratkim sezidani hiši, kjer stanujejo ugledni politični in kulturni delavci, dobil kredit za novo pohištvo. Tudi njegov stari pisalni stroj ostane tukaj. (»Morda si boš lahko zaslužila kako malenkost s pretipkavanjem. Zdaj plačujejo stran že po sedemdeset dinarjev.«) Aleksander si je kupil novega, električnega.

Svečnik s svečo, s katere so se začele cediti umazane rdeče solze, postavim na njegovo pisalno mizo. Lisasta je in razbrazdana, kakor da so se vanjo zarezale mnoge noči brez spanja, nešteta iskanja besed, ki naj bi bile nove, a so se zmeraj zadevale ob svoj že obrabljeni, tisočkrat uporabljeni pomen. Usedem se na vrtljivi stol kakor že tolikokrat v dolgih letih svojega zakona. V pisalni stroj vložim nepopisan list (brezlesni papir znamke diplomat, izdelek kartonažne tovarne Zmaga). V desnem predalu pisalne mize ga je še za debel svezhenj, dovolj za moje potrebe. Zamižim. Tipkati znam dovolj dobro, da lahko slepo sledim nareku.

Ampak kdo naj mi narekuje? Tišina okrog mene je neznosna. In zdaj potočim solzo, ker se končno že pričnjam sama sebi smiliti.

Umetnik potrebuje za življenjsko družico gospodinjjo ali vsaj žensko, ki živi le zanj. Potem se lahko izključno posveti svoji USTVARJALNOSTI. Nobena banalna nadrobnost iz zunanjega sveta ga ne moti, na priliko ozimnica ali račun za elektriko, cene na trgu, prepiri z mesarjem, ki nima zadostnega razumevanja za nežni lukulični okus mojstrskega ustvarjalca, pranje in likanje, skrb za plenice, za previjanje dojenčkov in pozneje za učne uspehe v šoli. Ampak jaz sem se brigala za vse to. Služila sem njegovemu — geniju. Če se srečata in zvezeta dva, ki je eden od njiju nadpoprečna osebnost, drugi pa nič, je seveda naravno, da se drugi prvemu podredi, vendar ne brez grenkobe. *Der Neid der besitzlosen Klassen*, je rekla nekoč moja mati v odnosu do svojih služkinj.

Vseeno mu moram biti hvaležna, ker me je tako lepo opisal v svoji pesniški zbirki Rdeča krizantema. Jaz, ki sem preprosta, bi bila lahko mislila, da je naslov veljal mojim rdečim lasem, pa je seveda imel neki veliko globlji, da ne rečem simboličen pomen.

Rdeči lasje. Tudi to je pečat drugačnosti. Najsrečnejši med nami so tisti, ki se ne ločijo od drugih, čeprav se morda te svoje sreče ne zavedajo dovolj, zakaj kateri moški, katera ženska nista že hrepenela po tem, da bi bila izvzeta iz poprečnosti? Filozofi in uganka, ki jo pomenijo zvezde, bistvo tistih sanj, ki preganjajo vsakega izmed nas v snu pred svitanjem dneva, kadar nas budi k najbolj poprečnim, najmanj upoštevanim dolžnostim... Tudi jaz sem hrepenela po tem, priznavam, in morda je bila to zame tista prva pobuda, zakaj sem hotela postati Jordanova žena, saj sem se še predobro zavedala, da jaz, takšna, kakršna sem, nimam nobene možnosti potegovati se za nesmrtnost.

Moja edina posebnost, s katero se razlikujem od drugih, so rdeči lasje, dediščina plavolasega očeta in črnolase matere. Od takšnih staršev se baje potem včasih rodi nekakšen spaček, dete z rdečimi lasmi in s tako občutljivo kožo, da se tudi pod vplivom najmilejših sončnih žarkov posuje z rjastimi pegami. Ja, in koliko kozmetičnih sredstev sem uporabila, ko sem bila še mlada, da bi si z nosa in z lic pregnala madeže, za katere danes pravijo, da so moderni. Ženske si jih baje umetno slikajo na obraz. Vendar nisem nameravala pričeti svoje življenjske zgodbe ne z lasmi ne s pegami. Vseeno mi bodi dovoljeno žalovati za črnimi lasmi, ki niso imeli postati moji, a so bili posebna odlika Ilone, rojene Karry, poročene Bogataj, namreč moje matere. Ti lasje so bili gosti in valoviti, da ne rečem bujni. Ilona, še zdaj živeča mati Brigitte, poročene Jordan, je bila hči Ferenca Karryja, veletrgovca z žitom, in njegove žene Pavline, rojene Weicher, ki je bila njena mati Francozinja Josette, rojena De Presles, o kateri vem le toliko, da se je njen portret ohranil v naši družini in visi še danes nad posteljo moje matere Ilone, rojene Karry, z objubo, da ga bom po njeni smrti podedovala jaz... Nočem razmišljati o tem, kako čas prehaja v čas in ženska iz ene generacije v drugo, kako sem jaz morda le nadaljevanje tiste Josette ali še mnogih drugih žensk pred njo na tem nesrečnem planetu. Sicer pa — kaj naj povem drugega o ženskah, ki se je njihova zapuščina strnila v moje rdeče lase, preveč občutljivo polt in neuravnovešeni značaj? »Jaz sem Panonija,« mi je nekoč malo ponosno in tudi obupano rekla Ilona, ki je tudi moja mati. Karkoli že predstavlja Panonija zemljepisnega in tudi zgodovinskega, danes je lahko le še fantazmagorija, bajka o razsežnosti, ki nima ne začetka ne konca, zlasti pa ne razumske opravičbe: zamišljam si jo kot deželo soparice, iz katere tu pa tam štrlijo pokončne stavbe zvonikov in stolpov, igle, ki so prerastle čas, morje, ravnino, žito in blato, lene reke s tisočericimi vodnimi pticami, kot pokrajino, iz katere diha velikanska ravnodušnost do majhnih, tesnih stvari, na primer do reda, ki ga ženska lahko vzdržuje v lastni hiši, ali, kar je še bolj odločilno, v sami sebi. Panonija je opravičilo za vse tisto nerazrešljivo, podedovano v nas: vse je dovoljeno v tej naši Panoniji, vse je mogoče: vsakršna sreča in nesreča. Ampak bodi že opravičilo ali resničnost, za mojo mater pomembnejša od vseh tistih let, ki jih je preživela v deželi svojega moža, jaz si njene Panonije ne morem lastiti. Čeprav priznavam, da sem ničkolikokrat občutila hrepenenje po nji, po njenem nezmerljivem obilju in blatu, po tožečih, pretirano čustvenih zvokih njenih

ciganskih gosli pod polno luno, po vsej tej svoji dediščini, ki je nisem mogla nikoli vnovčiti, kakor jo je na priliko vnovčil moj oče, ko se je poročil z dedinjo veletrgovca z žitom Ferenca Karryja. Človeka, ki ga nisem poznala drugače kakor s fotografij: velikanskega, plešastega, z navzgor privihanimi koničastimi kavalerijskimi brki, upodobljenega poleg drobne, komaj do pasu mu segajoče žene Pavline, rojene Weicher, iz bogate švabske družine. Zakaj mora biti vse to važno in se nadaljevati v meni? Tudi moj ded po očetovi strani, Ivan Bogataj, je bil veletrgovec z žitom, le da je on žito kupoval, stari Karry pa ga je sam prideloval na svojih velikanskih posestvih.

Kadar se mi hoče moja mama prilizniti, pravi, da sem podobna njeni plemeniti babici Josette, kadar pa je jezna name, mi zmeraj zabrusi: »Moj bog, kako si podobna svojemu ubogemu očetu!« Ampak mlad je bil moj oče baje še čeden, s kodrastimi plavimi lasmi, ki jih je pozneje spodrinila pleša, segajoča od visokega čela do tilnika in ob straneh obrobljena s puhastim vencem tistega, kar je bilo nekoč enakomerno gosto lasišče. Njegove oči so bile že od nekdaj preblizu nosne korenine, modre in prenikave in z nabrekliimi vekami, ki so mu v poznejših letih drgetale v stalnem mežikanju. Trup z glavo, preveliko za njegovo postavo, je počival na prekratkih nogah. Njegove lakti z nadlaktmi pa so bile dolge, pač pa same roke majhne in široke, s kratkimi, čvrstimi prsti, ki so delovali kot primež, kadar so pograbi za zapestje neposlušno ženo ali hčer, kar se je, po pravici povedano, le redkokdaj zgodilo, saj je bil nasploh še precej potrpežljiv in blag človek. To svečo prižigam tudi njemu.

Njegova žena Ilona, moja mati, pa je imela dolge in ozke roke s tankimi, občutljivimi prsti, ki so danes v členkih artritično odebeljeni, a so bili nekoč, to ji rada verjamem, ena njenih pglavitnih lepot, odlični, prav aristokratični, pač po tisti slavni babici De Presles. Ampak to niso bile le očem prijetne roke, temveč roke umetnice, pianistke. Najprej se je šolala v Zagrebu in je potem hotela še na Dunaj, da bi se izpopolnila v klavirski umetnosti. *Oh, naravnost nebeško sem igrala Mondscheinsonato!* Ampak potem sem se vdala želji svojih staršev in ga vzela — tvojega očeta... Seveda v družini straši še danes kot okostnjak v omari podoba nekega črnolasega, modrookega cigana, goslača v zakotni panonski kavarnici nekje sredi tiste ravnine, kjer so po blatu tacale in gagale neštete gosi in kjer je moja mati iz podstrešne sobice, v katero so jo zaklenili njeni starši, da bi jo spametovali, skozi zamreženo okence vzdihovala proti luni, velikanski pomaranči na nikoli pozabljenem vijoličastem nebu.

Še zdaj se zgodi, da sede za klavir in zaigra nekaj kakor v snu, s prsti, ki je več ne ubogajo, medtem ko si zraven tiho brunda cigansko romanco. Z nogo pritiska na pedal, da se zvoki zlivajo v eno samo bučanje, kakor da je kdo na vso moč odprl pipo pri vodovodu in se širok curek vliva v korito za pomivanje posode, v kakršnem se tudi končuje njeno življenje. In nenadoma, kakor je bilo pričakovati, se Ilonin glas v nedosežni višini pretrga, ona sama pa na vrtljivem stolu zasučje proti meni z nasmihačim

se obrazom, da me vpraša, odpirajoč zameglene, nikamor zroče oči: »No, kaj praviš k temu? Zmeraj prekrasna je umetnost.«

Ne glede na to pa zdaj prodaja svoj stari klavir znamke Bechstein, kakor je prodala že vse drugo, svoj nakit, slike, preproge, srebrnino, da je mogla živeti. Poleg tega si pri meni že mnogo let »izposoja« denar, nekaj, kar sem morala skrbno prikrivati Aleksandru, ki mi je že prvi dan, ko se je vrnil iz vojne, odločno povedal: »Zapomni si, da nobeden tistih skrahiranih meščanov, tvojih sorodnikov, ne bo živel od mojega dela — naj se slednjič navadijo delati sami.« Ampak kdo bi mogel zahtevati ali sploh pričakovati od Ilone, naj se loti kakršnegakoli dela? »Moje roke, moje aristokratske roke!« je vzdihovala, kadar bi bila vendarle morala pomiti posodo, česar ji prej ni bilo treba nikoli, nikoli, saj je imela tri ali najmanj dve služkinji.

»Mama ni vajena...« sem si potem upala previdno ugovarjati.

»Saj to je tisto! Naj se, prekleto, že enkrat navadi! Ali pa naj...« Tega pa ni dokončal, tako surov vendarle ni mogel biti. Namesto njega sem stavek v mislih dokončala jaz in zaihtela. Do tega drugega, dokončnega izhoda iz svojih razmer pa se moja mati še ni prebila. Pred enim letom je prodala svojo stanovanjsko pravico v hiši, ki že zdavnaj ni bila več njena, in se preselila k moji starejši sestri Dori; izročila ji je polovico kupnine in sme zdaj do smrti stanovati v Dorini vili, v sobi, ki bi se morala imenovati kletna, pa jo Dora rahločutno imenuje »podpritiščna«. S posebnih izhodov na vrt, kjer jo je skoraj ob vsakem vremenu videti, kako dopoldne blodi med podivjanimi rožnimi grmiči v spremstvu svojih mačk, do ute, poraščene z glicinijo, in potem spet nazaj v podzemlje, v sivi halji iz prozornega tančičnega blaga, valujoči okrog njene koščene postave kot megla ali pajčevina. Dora ima še precej razvito trgovsko žilico, sicer pa je tudi na pogled odločna, urna ženska z zvedavim dolgim nosom in s tankimi, v kotih navzdol zavihanimi ustnicami, z mišje sivimi očmi in z lasmi, ki bi prav tako morali biti sivi, pa si jih »preliva«, kakor pravi temu ona, z vranje črno barvo, a se ji na temenu žalostno redčijo, tako da si z njimi komaj prekriva nekaj, kar bi se pri moških imenovalo pleša.

Že spet tvežeš nepomembne stvari, bi mi rekel Aleksander. Kakor zmeraj ob takšnih priložnostih, bi živčno privzdignil zgornjo ustnico in nagrbančil svoj prejkone topi nos. Ampak reči sem hotela le to, da je moja mati še danes, pri svojih dvainsedemdesetih letih, mikavnejša od moje sestre Dore in tudi jaz bi bila na slabšem, če bi se hotela primerjati z njo. Leta se niso dotaknila gladke kože njenega obraza, njenih valovitih las, ki so sicer sivi, tako da je še najbolj podobna rokokojski markizi, njenega tankega pasu. Če pa se abotno vede in govori puhlice, je treba pomisliti, da ni bila nikoli drugačna in da to pri nji ni starosten pojav (tako vsaj pravi Aleksander). In že spet sem se zavedela, da venomer navajam Aleksandrove besede, kakor da sama ne znam povedati o ljudeh, niti o svojih najbližjih, ničesar. Bo zmeraj tako navzoč v meni, se ga ne bom odkrižala nikoli? V tej njegovi sobi ne. Zaboji sicer čakajo, ni pa še zmetal vanje knjig, police so jih še zmeraj polne in polne tudi prahu, ki ga zadnje tedne nisem

več hotela brisati. V pepelniku leži kakih deset cigaretnih ogorkov sredi pepela, od katerega polje zagaten duh po postanem tobačnem dimu, naj kadi Aleksander še tako odlične cigarete znamke Kent. S tobačnim dimom so kakor pretkane tudi porumenele in že preperеле zavese na oknih. Ta soba je bila zmeraj velika prekaževalnica, predvsem zaradi tistih, ki so prihajali k nama na obisk. Pogovori, neskončni pogovori sredi dima, tako gostega, da bi ga lahko rezala s svojim najbolj topim kuhinjskim nožem, in potem pride Aleksander k meni v kuhinjo, kjer sedim za mizo, založeno s še neumitimi skodelicami za kavo, in kinkam, da zasika vame z naravnost sovražnim obrazom, kakor da sem tega kriva jaz: »Da mi ne puščaš nikogar več k meni, si razumela? Od jutri dalje za obiske kratko malo nisem več doma. Požrlji me bodo ti hudiči, izmozgali!« Ampak potem si jih spet in spet sam pripelje v hišo. »Moje delo...« stoka in me spet tako očitajoče gleda. »Ljudje so tako brezobzirni.« Jaz pa se otožno vprašujem, ali mu ni to potrebno, da prihajajo tako pogosto in ga odvrčajo od dela, ki ga pravzaprav več ne veseli. Morda se je, kakor temu pravijo, že »izpel«. Sicer pa je letos v vsej tišini — domovina ni smela uradno izvedeti za to — praznoval svojo šestdesetletnico. Malo težak je že v pasu, njegov korak je postal počasnejši, preudarnejši. Lasje so se mu razredčili, pod očmi se tudi po prespanih nočeh prikazujejo z rdečimi žilicami preprežene vrečice. Ampak pogled je še zmerom tako ponosen kakor nekoč, in zmagovit. Usta znajo govoriti, kadar je dovolj prizadet, prijetne, da ne rečem priliznjene besede. In privlačnejši od čara njegove mladosti, ki je že zdavnaj minula, je vsaj za ženske, tisti sicer nevidni, vendar skoraj otipljivi sij uspeha in samozavestnosti, ki ga izžareva vsa njegova oseba, predvsem takrat, kadar je obrit, odišavljen, počesan in oblečen v eno svojih angleško krojenih oblek, ki jih kupuje v naši konfekciji, ker ima, kakor zatrjuje, zadovoljen sam s seboj, postavo »po jusu«. Vsekakor privoščim njegovi bodoči mladi ženi, da ga bo zjutraj morala gledati v pižami, v shojenih copatah, z obrazom, še zabuhlim od spanja, s sivimi ščetinami na bradi, ohripelega od mnogih cigaret, ki jih je pokadil prejšnji večer, in poslušati njegovo odhrkavanje (kh kh kh), zakaj njegov nos, prej top kot izrazit, je zjutraj stalno zamašen in po mnogih zvečer pokajenih cigaretah ga muči kroničen bronhialni katar. Tudi oči se mu solzijo in zdaj pa zdaj si jih potaplja z rutico, odišavljeno s trpko vonjajočo kolonjsko vodo (*Adam*, za vsak rojstni dan je dobil od mene veliko steklenico). To je pri njem nekaj gosposkega, manj gosposko pa je, kako se loti zajtrka, ki mora biti obilen (tega se je navadil v Angliji, kjer je preživel šest mesecev z državno štipendijo, da bi se izpopolnil v znanju tega svetovnega jezika in njegove literature). Zjutraj se namreč nagne nad dobro založeno mizo in začne srkati in cmokati, vmes pa si briše usta z jedilnim prtikom iz damasta, že spet eno izmed ostalin moje meščanske bale. Jaz ugovarjam še precej obzirno. Ampak da ne uživa, mi pravi, če ne srka kave, v katero je nadrobil na gosto kruha, čeprav zna jesti, kadar so drugi zraven, kakor angleški lord. Da cmoka z odprtimi usti, ki so polna jedi, nekaj, kar so meni že kot otroku zabičali, da je po pravilih lepega vedenja strogo prepovedano, da si z nožem nosi omako v usta, da polže

krožnik ali si ga prinese k ustom, ga nagne in zlije vase še tisto, kar je tam ostalo tekočega, to ni le posledica njegove pomanjkljive vzgoje in zapuščenosti v otroških letih — njegova mati je bila snažilka, on, njen edini otrok, pa nezakonski — ne, to je nekaj, kar še posebej velja meni, ki sem morala to vsak dan gledati, kot nekakšno izzivanje zoper svoj način življenja, zoper razred, ki sem mu nekoč pripadala, zoper tisto, kar je imenoval s posmehom »tvoji malomeščanski predsodki«. Res, zakaj bi ne smel jesti tako, kakor je naravno, kakor so jedli že naši predniki opice? In potem še prdne, kar je prav tako naravno. Po cigareti, ki jo je pokadil med razvalinami zajtrka, se pretegne in vstane, odrine stol od mize in odide s tistimi svojimi, zdaj že precej težkimi koraki z dnevne sobe v svojo delovno sobo, v kateri prav zdaj jaz prižigam svečo, *tudi njemu*.

Vsako jutro sem potem stala tam poleg zapuščene mize, preden sem se odločila, da odnesem posodo in pribor v kuhinjo, da bi vse to pomila, vprašujoč se: »Kdo je ta postarni, čemerni možki? Spominja me na nekoga, ki sem ga nekoč spoznala. Davno, pred tridesetimi leti ...

Sicer pa tudi jaz nisem več tista, kakršna sem bila takrat. Skoraj preveč suha za svojo velikost (meter sedemdeset), pri vsej mršavosti obdarjena z bujnih oprsjem, zaradi katerega so me še toliko bolj motile moje prejkone tanke noge, pa s širokim obrazom, o katerem sem mislila, da bi ga mogla zožiti, če bi shujšala, in sem zato požrtovalno stradala. Motilo me je tudi to, da je bil moj nos rahlo privihan navzgor, namesto da bi bil raven in tako rekoč klasičen kot pri moji materi in sestri Dori, da o tistih nesrečnih sončnih pegah sploh ne govorim. Ampak če sem se že sama imela za grdo, sem kmalu opazila, da možki ne mislijo tako. Torej, nič nimam več skupnega s tisto mlado, po izkušnjah hrepenečo smrkljivo, ki je spakljivo stegovala svoj dolgi, tanki vrat, da si je potem z enim samim zamahom lahko stresla z ramena dolge lase. »Takšne je imela Lucrezia Borgia,« mi je nekega večera za živo mejo, ki je obrobjala vrt naše vile, šepetal Tonči, moj prvi kavalir, čeprav pove ta beseda premalo in preveč. Pravkar je bil prebral knjigo Lucrezia Borgia, hči papeža, z razkošno opisanimi ljubezenskimi prizori. Bil je športnik in je pri maturi že dvakrat padel, vendar se je njegov klub za svojega zvezdnika zavzemal pri ravnatelju gimnazije, da bi jo smel delati še tretjič. Svojo pamet je imel v nogah, v lepem, somerno raščenem telesu, na katerem je tičala za tista široka ramena skoraj premajhna glava z drobno kodrastimi lasmi, podobnimi dlaki astrahanske ovce, na katero me je nasploh spominjal s svojim arhaičnim profilom. Ne glede na to pa me je privlačil s poznavanjem sveta, v katerem je vladalo telo s svojimi pravicami in dogodivščinami. Pred menoj je imel baje že nič koliko deklet, seveda pa jaz nisem bila njegovo dekle, le včasih sem mu puščala, da mi je ukradel poljub, ko pa mi je nekoč šel z roko v bluzo, sem ga v svetem ogorčenju pahnila od sebe in mu primazala klofuto. Potem je stal tam v mraku s prepadenim, deloma predrznim, deloma slaboumnim izrazom na obrazu, s povešeno spodnjo ustnico, rahlo se zibaje v bokih. Po tistem me je začel zasledovati še veliko vztrajneje kakor prej in mi pisati — celo pesmi! To mi ga je še bolj priskutilo. Ubogi Tonči! Šele zdaj,

po vseh teh letih, se ga ob mislih na svojega prvega sina lahko spet spominjam brez odpora, groze in kesa zaradi tistega, kar sem mu storila. *Tudi njemu prižigam to svečo.*

Ne da bi bila poezija neznana ali zaničevana v moji družini. Moja mati ni brala romanov, kar je bilo tedaj običajno razvedrilo brezdelnih gospa, temveč je na svoji polici iz palisandrovega lesa hranila v usnje vezane knjižice, dela znanih pesniških imen, večidel v nemščini ali francoščini, in še zmerom ne vem, ali jih je jemala med aristokratsko medle prste zaradi tega, ker so se s svojimi olivno zelenimi in pompejansko rdečimi vezavami tako podale negovani bledici njenih rok, ali zaradi tega, ker je vendarle, kadar je prebrala verz s strani, ki jo je odprla po naključju, presunila pesniška podoba njeno dušo in telo (*Ampak duša in telo sta tako tesno povezana kakor ... kakor Amor in Psihe, draga moja, je zamrmrala, da je potem zamižala in mrmraje odrecitala, pravzaprav zapela: »Kod, o kod si hodil, dragi, da tako dolgo nisi mislil name?« Ali pa je zasukala oči proti stropu in zašepetala: »Was seh ich? Welch ein himmlisches Bild zeigt sich in diesem Zauberspiegel! O, Liebe, leihe mir den schnellsten Deiner Flügel, und führe mich in ihr Gefild!« Potem je včasih prišel na vrsto Muset: »C'était, dans la nuit brune, sur le clocher jauni, la lune, comme un point sur un i.«) Odložila je knjižico na mizico z mozaično ploščo in tragično zavzdihnila: »In poročena sem s trgovcem!« Torej je bila poezija v naši hiši dovolj spoštovana, morda je celo dobila večje razsežnosti, kakor jih ima ponavadi umetnost v hišah navadnih ljudi, kakršni so bili člani naše družine, bila je nekaj plemenitejšega, višjega, pomembnejšega, kakor je bilo vsakdanje življenje, zlasti pa je bila obramba zoper vse tisto, kar je pomenil in prinašal denar, ki si ga lahko preziral, dokler si ga imel preveč. Tudi mene je s tem okužila. Moja mati je govorila, da »je Dora, njena starejša hči, lepa, jaz pa da imam — pesniško dušo«. »Po meni,« je potem vselej pristavila z vzdihom, ki je bil preveč teatraličen, da bi bil pristen. Ampak če hočem biti poštena, moram priznati, da bi bila rajši lepa v obraz in telo kakor tako plemenita. »Tiste tvoje oči ...« je mrmral Tonči v trenutku, ki se ga ne želim več spominjati.*

Iz tistega časa se spominjam same sebe le še po zbledeli fotografiji, ki kaže neko sloko, precej spakljivo bitje s tesno prepasanim životom in zvončastim krilom, z lasmi, počesanimi na eno ramo, z vrtnico za levim ušesom, nekakšno svetlolaso Karmen s preveč izbočenim čelom in z našobljenimi ustnicami. Bila je jesen, nenavadno toplo in milo vreme, in vrtnico za ušesom, ki me tako spogledljivo krasi na fotografiji, sem zamenjala s širokokrajnim klobukom iz črne polsti, nečimrno podobna dami iz minulih časov, in takšna stopim v kavarno, ki je zdaj ni več, v prostor s starimi oboki, s stranskimi ložami, v katerih so bile klopi prevlečene z mišje sivim žametom, leseni zasloni pa pobarvani črno, da bi bilo vse skupaj videti kot predsoba pogrebnega zavoda za žalujoče ostale, če bi ne bilo tam še mizic z marmornatimi ploščicami, pa stolov z zviti naslanjali: bržkone je bila to slika in podoba ene značilnih starih kavarn avstro-ogrskega cesarstva, ohranjenih med obema vojnama tudi v našem mestu. In kakor ni več tiste tedaj tako

odlične kavarne, sta izginila tudi dva tedaj še mlada človeka, ki sta se tam srečala. V Aleksandrovi delovni sobi, medtem ko pleše po njegovih knjižnih policah, ki bodo jutri že prazne, negotovi odsev plamenčka sveče, poskušam obuditi v sebi njegovo nekdanjo podobo, nekoga, ki sem ga prvič zagledala v tisti kavarni. Prišla sem na zmenek z njim kot namestnica. Moral bi se bil sestati z neko mojo prijateljico, ki je nabirala zmenke in čistilce kot koralde na vrstico svoje spogledljivosti, ampak včasih jo je njeno računstvo (v matematiki je imela zmeraj zelo slabe rede) tako zelo pustilo na cedilu, da se je za isto uro zmenila z več čistilci hkrati, čeprav na različnih krajih. Tudi to pot se ji je tako naključilo, da je imela za isto popoldne na programu dva, TISTEGA ZNANEGA PESNIKA IN PISATELJA, saj veš, in sina nekega industrialca, ki je od očeta pravkar dobil nov avtomobil in jo je povabil s tem vozilom na izlet. Dolgo je omagovala, ZAKAJ, JORDAN, LJUBA MOJA, JE SLAVEN PESNIK IN BILO BI ČISTO HECNO, ČE BI NAPISAL NAME PESEM. Potem se je vendarle odločila za avto, mene pa pregovorila, ker si ni hotela zapraviti vseh šans pri pesniku, naj grem v tisto kavarno, se mu predstavim kot njena zaupnica in jo opravičim, češ da je morala zadnji trenutek odpotovati, ker je za smrt zbolela neka njena stara teta.

»Ampak saj ga sploh ne poznam!«

»Trapa! Gotovo si že videla njegovo fotografijo v kakem časniku.«

»Po fotografiji ga gotovo ne bi prepoznala.«

»Torej ti ga opišem: srednje velik, s kostanjevimi lasmi. Čelo ima precej visoko, oči zelenkasto rjave, usta bolj velika s skoraj predebelo spodnjo ustnico (to mi ne ugaja pri moškem), brado pa izrazito, malo naprej pomaknjeno, tako da je videti, kakor da stalno molí glavo predse kakor kakšen ptič. Ušesa ima lepa, majhna, tesno ob glavi raščena, njegov nos — no, ta pa je takšen, kakor da se mu je kdo nanj usedel.« To ni bil portret, ki bi bil mogel očarati dekle osemnajstih let, kolikor sem jih tedaj štela jaz. Vendar je pristavila: »Sicer pa je genialen. Če veš, kaj je to.« Ne, tega nisem vedela. In še danes ne vem, pač pa piše v leksikonu *genialen*, nekdo, ki je izvirno ustvarjal in ima najvišje duhovne sposobnosti.

Ali sva se tako prerekali še dolgo, tega ne vem, spominjam pa se, kako sem se oblekla v svojo najlepšo obleko z našivi, kakršne so nekoč nosili dragonci, si poveznila na glavo tisti širokokrajni klobuk in obotavlja se pristopicala do kavarne, v kateri so bile tedaj, ob šestih, vse mize že zasedene. Usedla sem se za edino prazno mizo, na kateri pa je še stala skodelica s črno kavo in je v pepelniku tlela do polovice pokajena cigareta. Vzdignila sem nos izpod širokokrajnega klobuka, si snela bele rokavice in se začela tolči z njimi po zapestju leve roke, kakor da bom s tem priklicala nataranja, ki se še malo ni zmenil za smrkljo. Pač pa je nekdo prisedel, h kavi in cigareti, ki je bila očitno njegova. Moški morda tridesetih let, s čemerno potezo okrog polnih ustnic, s štrlečo brado, z očmi nedoločljive barve, z visokim čelom, ki je napovedovalo zgodnjo plešo, v suknjiču nedoločljive oblike, v športni srajci brez kravate, skratka, naravnost iz zivalno malomarno oblečen za moje tedanje pojme. Ta podoba je zdavnaj

izginila kakor prikazen, ki jo je priklical čarovnik in nato z zamahom svoje palice spet poslal v nič, vendar so njene črte, barve in obrisi v tem samotnem trenutku spet zaživeli v meni, snovnejši kakor kdaj, morda so šele v tej noči postali neko svoje bitje in ne več del mene, moje pristranosti.

»Saj dovolite, da popijem svojo kavo?« me je vprašal z malo raskavim glasom, ki pa ni bil neprijeten.

»Prosim,« sem rekla in spakljivo našobila ustnice.

»Ali koga čakate?«

»Pravzaprav ...«

»Torej motim?«

Stresla sem lase, da se je črni klobuk zamajal na glavi in se mi poveznil na eno oko. Brž sem si ga popravila.

»Zmenek imam z ... z nekim precej znanim pesnikom, pravzaprav, no, hotela sem reči, pravzaprav ga nimam jaz, pač pa ...«

Zardela sem, ker sem se zavedala, da govorim stvari, ki se tega neznanca ne tičejo, ampak njegov pogled je bil tako spodbuden, da se mi je še bolj razvezal jezik.

»Če je tako znan, potem ga mogoče poznam tudi jaz.«

»O, gotovo. Že po fotografijah v časnikih. Vsakdo ga pozna,« sem se rahlo pobahala. »To je namreč Aleksander Jordan.«

»O!«

»Menda je čudovit in naravnost — genialen.«

»Najlepša hvala za poklon.«

»Kako ...?«

»Jaz sem namreč Jordan.«

Tako smešno se je pričelo, kar se je končalo danes na sodnji.

In zdaj predrejo k meni iz temnega kota, do katerega ne seže več svetloba moje sveče — še malo, pa bo dogorela — zvoki neke že pozabljene melodije, pravzaprav koračnice. Ilona, moja mati, ali sanjam?, sedi tam za klavirjem v eni svojih širokih vihrajočih oblek, ki jim pravi »negligé«, miži in udarja z dvema prstoma po tipkah, tako porumenelih, kot so njeni zobje. Z levo roko prične udarjati akorde. *Ta-ram-ta-tam, ta-ram-ta-tam*. Se spominjaš? Poročna koračnica iz Lohengrina. Tvoj oče je najel najboljšega organista, da jo je igral, medtem ko si stopala k oltarju s svojim umetnikom. V beli nevestini obleki s pajčolanom in z venčkom na glavi in vsi smo se delali, da verjamemo v tisto tvojo belino nedolžnosti, čeprav smo vedeli, da si že noseča. Počila bi od smeha! *Ta-ram-ta-tam* ...

Zmeraj sem vedela — vsi v hiši smo čuvali to neizgovorjeno skrivnost — da moja mati s svojo klavirsko umetnostjo nikoli ni prišla dlje kot do stopnje, na kateri se konča klavirska priredba valčka Na lepi modri Donavi. To, kar mi zdaj igra, pa je celo pod njeno ravni. Planem pokonci, zavpijem, jo preženem, ampak medtem ko se s svojim starim bechsteinom vred pogreza v senco, jo slišim šepetati: »Neverjetno, kako hitro mineva čas. Zdi se mi, da je bilo šele včeraj ...«

Včeraj? Leta enainštiridesetega, v juniju, nekaj dni prej, kot je Nemčija napadla Sovjetsko zvezo, to je bil dan, ki je daleč in mi je vendar še

zmeraj blizu, dan, ko se je rodil moj prvi sin. Dr. Jernej Jordan, zdaj trideset let star, ki ga vidim, kakor sem ga videla nazadnje, preden je odšel v tujino, v belem zdravniškem plašču, s tisto belo čepico, tako podobno mesarski, na temni trmasti glavi. Ta zdavnaj odrasli, nepristopni, do mene tako nezaupljivi moški, ki meri meter petinosemdeset v višino, tako da moram venomer gledati k njemu navzgor, hiti, skoraj teče proti meni, v veži bolnišnice, potem ko sem zaprosila vratarja, naj ga pokliče. Velik in teman, naravnost nespodobno podoben nekemu mlademu človeku, ki sem ga hotela pozabiti in ki je nekoč pisal name pesmi, vidiš, ta ti spet prihaja naproti, iz katere dežele, iz katerega morečega sna? Ampak ne z zaljubljenim pogledom, temveč z očmi, v katerih se hladno lesketa nestrpnost preveč zaposlenega človeka. Odpelje me po hodniku, mimo drugih bolnikov, ki potrpežljivo čakajo, naravnost k primariju, da bi me pregledal. »To je tista gospa,« mu pravi. Ne reče mu »moja mati«, ne, temveč gospa. Operacija, katero sem morala prestati, ni bila huda in tudi nevarna ne. Ko sem se prebujala iz narkoze, pa se mi je za hipec zazdelo, da se sklanja k meni neka znana postava, z obrazom in lasmi, še temnejšimi zaradi bele čepice in plašča, sklanja nenavadno toplo in nežno, ampak seveda se mi je to le sanjalo . . .

Torej leta enainštiridesetega v prvih mesecih okupacije . . . V razkosani bivši državi se je spet dalo, kolikor se spominjam, tiste dni ne več dolgo časa, dovolj udobno živeti. Kurirji Rdečega križa so potovali sem in tja in prenašali pošto sorodnikov in znancev v razne druge dele nekdanje države, s pismom moje matere vred, ki je pisala svoji sestri, poročeni v Srbiji: »Mi pa imamo tukaj naše ljube, dobre Italijane . . .« Aleksander se je temu posmehoval, sicer pa mi ni zaupal, da se je udeležil nekega skrivnega sestanka v na videz nedolžni meščanski vili, kar ga je imelo kmalu odpeljati od mene v gozd . . . Bil je nepričakovano pozoren mož in me je vodil vsak dan po dve uri na sprehod, kakor je naročil zdravnik. Da bi bil porod lažji . . . Bal se je komplikacij, ker je bilo videti, da bo otrok velik in močan, veliko prevelik za mojo otroško postavo.

»Navsezadnje pa si dobila zelo dobrega moža,« mi je govorila mati, kadar je prihajala k meni na obisk. Ob takšnih priložnostih je Aleksander vselej pobegnil v kavarno. »Moj me ni nikoli med nosečnostjo tako prevažal. Seveda pa najinemu zakonu ni botrovala VELIKA ljubezen.« Vzdihnila je. »To so bili poslovni interesi, ljuba moja, in ti niti ne slutiš, kaj to pomeni za vročekrvno žensko, če se mora poročiti s poslovnimi interesi.« Premolknila je in nekaj časa zrla vame izpod priprtih vek, kakor da tehta, ali sme z menoj govoriti docela odkrito kot ženska z žensko, zdaj ko sem poročena in bom kmalu mati. Tudi moja sestra se je imela kmalu poročiti, seveda pa nji ni bilo treba tako hiteti kakor meni, in čakala je, da bi bila do zadnjega vboda izdelana njena razkošna bala in da bi prišlo iz Italije posebej naročeno stilno pohištvo za vilo, ki jo je dobila za doto. Že res, bila je vojna, ki se je menda končala, toliko da se je začela, ampak nihče izmed nas se ni zavedal do kraja, kako docela se bo spremenilo naše življenje in kako odveč bodo Dori prav kmalu njeni čipkasti prti za dva-

najst oseb z ustreznimi prtiči. (Srebrni pribor, prav tako za dvanajst oseb, je bilo prvo poročno darilo, ki ga je takoj po osvoboditvi prodala.)

»Tega, kaj bo z nami, si nihče ni mogel predstavljati in si še zdaj ne more. Nihče, nihče,« že spet slišim, kako toži moja mati, naslanjaje se na svoj stari klavir. Nihče, nihče. Kaj pa si sploh more kdorkoli predstavljati vnaprej? Vsa domišljija, vse predstave se razpuhtijo v nič pred tistim, kar se potem v resnici zgodi, tolikokrat nepričakovano, včasih tudi bolj smešno kakor tragično, včasih skrajno mučno in boleče, podobno porodu, po katerem nastopi olajšanje.

Natanko na dan, ki mi ga je napovedal zdravnik, čeprav bi mi bilo ljubše, če bi se bil otrok rodil z zamudo, potem bi ne bilo toliko verjetnosti, da je bil njegov oče nekdo, na katerega nisem hotela več misliti. Kakor da se je sprožila v meni pred devetimi meseci navita budilka, so mi rahli trzljaji v hrbtenici in med kolki začeli napovedovati tisto, čemur je moja mati rekla VELIKI dogodek. Prebledela sem, se prijela za pas, ki zdaj že dolgo ni več zaslužil tega imena, in zaklicala:

»Moj bog, Aleksander!«

Sedel mi je nasproti za najino zajtrkovalno mizo, namrščen, vdan, podoben ukročenemu levu. (Ampak potem marsikdaj požro svoje krotilce ali krotilke.)

Zakričala sem.

»Kaj je?«

Zakričala sem še bolj, se pograbila za boke in zvila.

»Pokliči koga, za božjo voljo,« sem zahlipala. »Zdi se mi, da bom rodila. Hitro, hitro!«

Posrečilo se mi je, da sem povzročila preplah, vendar je trajalo še osem ur do trenutka, da je moj prvi sin, kakor temu tako lepo pravijo, zagledal: luč sveta.

In zdaj bi lahko kratko malo prepisala poglavje iz Aleksandrovega neobjavljenega romana »Srečni zakon«. Baje začnejo mnogi pisati romane, ko jim usahne tisti tako imenovani pesniški navdih. V tistem njegovem romanu, tretjem po vrsti, sem bila jaz Lili, on sam pa Martin, vendar sem seveda natanko vedela, koga je mislil:

»Stala je pri mizi in se je oklepala z obema rokama, kakor da ji tla drsijo spod nog. Poskušal sem ostati hladen in miren. Nisem ji hotel pokazati, kako se bojim, da se me bo oklenila in prenesla svojo grozo vame. Ona je medtem strmela že nekam mimo mene in na obrazu so se ji prikazale temne lise. Umaknil sem se v varno razdaljo in poklical dekle z dežele, ki nama je v teh prvih mesecih najinega zakona služila kot dekla za vse gospodinjske opravke. Ime ji je bilo Pepca in bila je mehka, neumna, dobrosrčna, okroglih bokov in prsi, tako blaga in vdana na pogled, da sem večkrat pomislil, kako bi bilo, če bi namesto moje mlade žene, ki je bilo njeno telo le še brezoblična gmota, sredi katere je počival tisti še nerojeni nekdo, velika uganka nastajajočega bitja, da, kako bi bilo, če bi namesto Lili, ki se je zadnje čase navadila zelo smrčati, ležala poleg mene blaga in mehka Pepca. Kako milo in nežno bi mi razklenila svoja še zmerom po

vaškem senu vonjajoča stegna in kako popolnoma bi v tem nezahtevnem objemu pozabil nase in na svoje težave v zvezi z ljubljeno in hkrati ne-ljubljeno Lili! Duhal sem v mislih malo zagatni vonj njene rdečkaste kože, čutil, kako njeno telo pod mojim pričenja valovati v dolgih, nasladnih trzajih. Hkrati sta me obšla gnus in slabost, zavedel sem se, kako moram biti svoji ženi ob tej njeni preizkušnji tudi v domišljiji zvest. Skratka, z glasom, še zmerom malo negotovim od potlačenih želja, sem Pepco poslal po babico, s katero je bila Lili že nekaj mesecev v dogovoru, po zdravnika in nazadnje še po svojo taščo, v zgrešeni domnevi, da potrebuje ženska v takšnih trenutkih poleg sebe žensko, ki ji je najbližja po krvi in naravi. Vendar bi se praviloma morali ogibati vere v pravila, že iz odpora proti oportunistu . . .

Prva je prihitela babica, gospa Amalija Krpan, tako velika in mogočna, da je bila v čast imenu svojega legendarnega soimenjaka. Ta ženska nadčloveških razsežnosti je bila prav tedaj v veliki modi, kakor mi je povedala Lili, pri najuglednejših družinah mesta, se pravi, pri družinah, ki so se njihove hčere pred kratkim poročile in rojevale potomce za zibelke, obite z muslinom in prepete z rožnatimi ali sinjimi pentljami, pač po spolu novorojenčkov, o, da bi bilo vsako stvar v življenju tako preprosto klasificirati! Gospa Amalija je že večkrat v zadnjih dveh mesecih obiskala mojo ženo in se pogovorila z njo o vsem, kar je v stanovanju mlade bodoče matere treba pripraviti za porod in za novega člana družine, skratka, nenadoma je v najinem zakonskem življenju zavzela nenavadno pomemben, da ne rečem monumentalen položaj. V trenutku, ko se je drama, v kateri je igrala tako vodilno vlogo, bližala svojemu klimaksu, je, široka za tridelno omaro, prinesla v eni roki črn kovček, ki me je spominjal na predimenzionirane torbice prostitutk na Maria Hilferstrasse na Dunaju, kjer sem se prvič srečal s tujezemskimi predstavnicami te častitljive obrti. V drugi roki je imela mrežo s svojim babiškim predpasnikom, s čepico in z rokavicami: in vse to je bilo nedolžno zavito v rabljen časopisni papir, torej ne več sterilno. Nemudoma je gospa Amalija zavladovala v stanovanju kot velika duhovnica nad lonci z vrelo vodo, ki jih je tekajoč, kakor preplašena kokoš, prinašala in odnašala Pepca, in precej nato se je pri nas prikazal še ginekolog, možiček z očmi kakor dve cvebi in z nenavadno gladkim in bledim obrazom, na katerem je poplesaval tisti smehljaj vsevednosti, vzvišenosti in hkrati prilizjenosti, ki ga je tako priporočal porodnicam iz bogatih družin. Tri glavne osebe — moja žena, babica in zdravnik, so se umaknili v najino zakonsko spalnico, potem ko se je Lili še poslovila od mene z blodnim, mučeniškim pogledom, kakor da po moji krivdi odhaja na morišče, jaz pa sem ostal v predsobi sam kot najmanj pomemben, da ne rečem zaničevanja vreden član te pravkar ustanovljene skupnosti, z naročilom, naj čakam v dnevni sobi na dogodke, zlasti pa naj sprejemam tam sorodstvo, katerega predstraža se je pojavila prav kmalu v osebi moje tašče.

Moja tašča je imenitna, nadvsem zanimiva gospa, še zmerom v najboljših letih. (»Imela sem dve deklici, dragi moj Martin, pa sem bila tedaj še tako zelo mlada, bogu bodi potoženo, skoraj otrok, da se zdaj počutim

kot njuna sestra, ne mati...») Moja tašča s pobarvanimi lasmi in pobeljenim obrazom, ob katerem si se nehote spomnil prilike o pobeljenem grobu, tako čeden in svetel je bil od zunaj, tako nabit s sovraštvom in trohnobo znotraj: ta ženska sovraži ne le svojega moža, ampak tudi svoji hčeri, in ne zna, ne sme tega pokazati drugače kakor z ljubeznivostjo, ki tako presega vse meje, da spravlja s tem vso svojo okolico v obup. Moja tašča v lilasti crêpe de chine obleki z biserno sivim polstenim klobukom, ki ji s polovično tančico prekriva gube okrog oči, razgalja pa njene temno rdeče našminkane ustnice, ustnice klovna v nasmihaajoči se krinki iz mavca. Moja tašča se je torej usedla na enega naših, z rožastim brokatom prevlečenih naslanjačev, ki jih je izbrala po svojem okusu, ker jih je tudi plačala. Potem se je iz nje proti stropu zasukal nekakšen vzdih. Odkimala je in z odločno napetimi ustnicami nakazala, da bo kljub vsem naporom, ki jo še čakajo, vztrajala tukaj do konca.

»Uboga moja mala deklica,« je rekla tožeče. »Zdaj jo čaka tista VELIKA preizkušnja njenega mladega življenja.« Besedo preizkušnja je izgovorila s previdno naslodo, kot da valja v ustih želatinast bonbon, ki se ga ne upa takoj pregrizniti.

»Tudi jaz...« je rekla s povzdignjenim glasom, »tudi jaz sem morala prestajati tako strašne muke, ki jih zmeraj zakrivite vi...« Poblisnila je po meni z zasenčenimi očmi in me lahkotno, skorajda koketno udarila po rami. »Vi grdi, poredni moški zaradi svojega sebičnega užitka.« Spet je vzdihnila. »Medtem ko me, uboge mučenice, pri tem niti malo ne uživamo, čeprav se včasih vam na ljubo majčkeno pretvarjamo: to vam lahko zdaj zaupam kot zrela žena.«

»In zakaj se nam potem tako rade vdajate?« sem rekel, bojim se, da precej razdraženo.

»Ker se zavedamo, ljubi moj,« je rekla moja tašča in spet vzdihnila, očitno je bila njena zaloga vzdihov neizčrpna, »zavedamo se svoje dolžnosti do ČLOVEŠTVA.«

»In ali mislite, da vam je človeštvo za to hvaležno?«

»Nehvaležnost je plačilo sveta,« je rekla moja tašča, ki se je rada izražala tudi v pogovorih.

»Ampak ubogi moj otrok!« je potem zaklicala, ker se je nenadoma domislila, da je tukaj zaradi svoje hčere, ne pa zato, da bi mene poučevala o moški sebičnosti. In kakor da jo je Lili slišala, se je iz najine zakonske spalnice oglasil zategel krik.

Moja tašča si je zamašila ušesa, mene pa obletela s pogledom, v katerem sta se mešala prošnja za sočutje in nov očitek. Zmajala je z glavo in rekla:

»Preveč trpim. To ubogo materinsko srce!« In položila si je roko na levo stran oprsja, zavarovanega z več plastmi čipk v serpentinastih navojih, modna naprava, o kateri sem se pustil poučiti, da se imenuje »fichu«.

»Prosim vas, Aleksander,« (zmeraj me je vikala, to je bil njen način, kako mi je dajala razumeti, da je pravzaprav plemenitega rodu: grofje in grofice so se tudi v najintimnejših trenutkih vikali), »prosim vas, dragi moj,

poglejte, ali so vsa vrata zaprta? O tem namreč dvomim, ker bi sicer ne bilo tako razločno slišati, kako se dere naša uboga Lili.«

Ustregel sem ji, vesel, da sem se je lahko za nekaj trenutkov odkrižal.

»Vse je zaprto,« sem ji naznanil slovesno.

»Merci,« je rekla. »Očitno so moji živci tako občutljivi, da pretirano participiram,« je dodala, karkoli je že mislila s tem, medtem ko me niso njene, čeprav zastrte, vendar nenavadno zvedave in nesramno brezobzirne oči niti za trenutek izpustile.

»O, naj vendar kdo reče Lili, da ji ni treba tako vpiti! Ko sem jaz dobila svojo prvo punčko — Doro — je vse potekalo izredno dostojanstveno. Profesor Grimiček, po rodu Čeh, ki pa je živel že trideset let v našem mestu, je stal poleg moje postelje s cilindrom na glavi, na rokah je imel bele glazé rokavice in se me ni dotaknil, le gledal me je s svojim izredno sugestivnim pogledom. To je bila nekakšna hipnoza, če naj tako rečem, in šele pred kratkim sem prebrala, da v najsodobnejših sanatorijih, seveda v Ameriki, pomagajo ženskam roditi s hipnozo, brez bolečin. Ali me je profesor hipnotiziral ali ne, zdaj ne bi mogla povedati, vem pa, da sem rodila svojo Doro, to ljubko dekletce, brez posebnih bolečin, seveda pa je imela ob rojstvu le dve kili in četrť, medtem ko je imela vaša žena — ohoho!« Spet me je pogledala obtožujoče. »Vaša žena je imela skoraj pet kil in malo je manjkalo, pa bi me bila umorila. Ukazala sem babici, naj pokliče Franca, mojega soproga, in moral se je postaviti poleg mene, medtem ko sem vpila in se napenjala. Ko pa je bilo moje trpljenje najhujše, pa sem segla z roko pred posteljo, pobrala svoj šoln, ki je tam ležal, in mu ga vrgla v glavo, še dobro se spominjam, da je bil iz rožnatega marokena in obrobjen z belim labodjim perjem, in po tistem mi je malo odleglo, tembolj ker sem videla, da se on od groze še bolj poti kakor jaz, in pritisnila sem, kakor mi je babica rekla, da moram, in ...«

Nadaljevanja nisem več slišal, ker sem pobegnil.

Sicer pa se je zdaj tašči pridružila še moja svakinja Dora, visokorasla, hudobna mlada ženska z obokanim čelom rimske boginje pravičnosti, z izrazitim nosom in ohlapno spodnjo ustnico, ki visi nekje med nebom in zemljo, ker temu obrazu manjka brade. Dora ima ploščata, kakor obtesana stegna, ploščato zadnjico in namesto trebuha vdrfino, stopala drži navzven, dolge roke ji segajo skoraj do kolen, najhujše pa je to, da so njene oči tako izbuljene in mrzle kot pri na videz nenevarni ribi, ki pa žre ljudi, kadar ji zmanjka moluskov in alg.

Dora se bo kmalu poročila in zamišljam si, kakšna bo njena premiera na poročni postelji lousis seize z rožnatimi rjuhami in s svetilko na stilno izrezljani nočni omarici. Luč bo moral ženin ugasiti, prej kot bo opravil krvavi ženitbeni obred. Dora ga bo vzela med klešče svojih stegen in med klešče svojih lahno naprej štrlečih zob in vprašujem se, kaj bo še ostalo od ženina, tega drobnega, pri štiridesetih letih starikavega mladeniča, z ugledno bančno kariero. Izginil bo v mrzli, pohlepni notranjščini neveste, telesno se bo morda še ohranil pri življenju, za razliko od pajka po poročni noči,

vendar ne bo imel nikoli več ne veljave ne besede pri svoji družici, še najmanj tedaj, ko se bodo iz njegovega skopega, po plesnivem zaudarjajočega semena rodili otroci, slabokrvna bitja, ki si niti vpiti ne bodo upala, ker bi to ne bilo dovolj spodobno.

Medtem pa moja Lili vpije kot jesihar in se jaz — pri vsej tej krvavi zadevi postranska oseba, statist, brezpomemben član igralske skupine na odru — sramežljivo stiskam k steni, pomikaje se proti tistemu kotu, kjer stoji kredenca s tolažilno zalogo raznih alkoholnih pijač. Vendar niso novega potomca ugledne meščanske družine pričakovale le ženske, da bi se nad njegovo zibelko nagnile kot rojenice, ne, prišel je tudi sam poglavar družine, mogočni Bogataj, tovarnar in veletrgovec, in pripeljal s seboj brata Jerneja, profesorja latinščine, tako nepodobnega vsem drugim, da si je človek ob pogledu nanj kar oddahnil.

»Franc, a se spominjaš, kako sem te takrat, saj veš, TAKRAT s šolnom po glavi?« je solzno zaklicala moja tašča in v očeh ji je zasijala naravnost morilska strast. (Vse bi nas prej ali slej umorile, če bi to lahko storile nekažnovano.)

Stric Jernej, mož z žalostnim, odmaknjenim pogledom, z bujno, že osivelo grivo propadlega violinista, z žalostno povešenimi brki mroža — le kje so ga staknili na ta VELIKI dan? Ampak morda so v tako ugledni družini veljala pravila, o katerih jaz kot proletarec nisem imel niti pojma, strogi zakoni, ki so terjali od vseh, da se morajo zbrati v enem svojih salonov ob smrtih, porokah in rojstvih svoje rodovne zveze, stric Jernej pa nikakor ni bil revolucionar, ki bi se bil mogel ali hotel upreti kateremukoli družbenemu ali družinskemu redu. S svojim sključenim, v dve gubé preganjenim telesom, s preveliko glavo na šibkih ramenih, s koleni, tako koščenimi, da so skoraj predirali ogoljene hlačnice njegove večne črne obleke, se je ta klasični stric usedel nekam v kot, prizadevajoč si, da bi ostal kolikor mogoče neopazen. Zamišljeno je strmel v kozarec na mizici poleg sebe (zdaj pa zdaj sem mu ga napolnil z žganjem), ga srknil požirek, zastrigel z brki in se opravičuječe nasmehnil. Kadar ni citiral Horaca ali Ovida, je bila njegova najljubša navada molčati, in tako je tudi zdaj nemo sedel tam, trzal z obrvmi in z brki in enakomerno pil. Lili je bila že od nekdaj, vsaj tako so mi zatrjevali, njegova najljubša nečakinja. In vsa družina je zdaj poskušala prepričati njega in mene, da je to izjemno bitje zdaj v smrtni nevarnosti, ker opravlja nekaj, kar so, odkar pomnijo ljudje, še preveč uspešno opravljale vse ženske človeštva, in dokaz za to je eksplozija prebivalstva. Tako sva prišla na svet tudi midva s stricem Jernejem in sediva zdaj v tej sobi kakor v čakalnici, ki mi je še zmerom tuja, med hlipajočo taščo in užaljeno svakinjo, ki me gleda, stiskaje že tako pretanko zgornjo ustnico nad ohlapno spodnjo ustnico, podobno prazni mežnarjevi mošnji, z obtožujočim pogledom, kakor da sem jaz tisti morilec iz naslade, zaradi katerega bo zdaj zdaj izpustila dušo njena plemenita sestra. Kriki, ki so prihajali iz spalnice, so to ozračje zgoščevali do neznosnosti in moj tast je živčno izjavil, da vse skupaj le predolgo traja in da mora zdaj

v banko, in stricu Jerneju je bilo videti, da bi najraje odšel z njim, čeprav ne v banko, ampak v eno tistih zakotnih krčem, kjer so ga baje še predobro poznali. Vendar si ni upal vstati s svojega kota in tako je občemel tam, zroč z rahlo ginjenim pogledom v steklenico, ki se je čedalje bolj praznila. Ampak še preden je mogel moj tast oditi — in nihče mu ni ugovarjal ali ga poskušal zadržati — je zadnji krik bodoče mamice iz spalnice zazvenel tako presunljivo, da smo vsi otrpnili v naravnost bronasto tišino, ki jo je že trenutek nato pretrgalo debelo, hripavo dretje nekega neznanega bitja.

»Joj, omedlela bom,« je zaječala moja tašča in nagnila glavo v stran kakor Kristus, ko je zamrmral *Dopolnjeno* je.

»No, končno,« je sitno rekel moj tast, moja svakinja pa me je pogledala z enim tistih svojih vedečnih in predirnih pogledov, od katerih sem se vsakikrat stresel, kakor da me je oblila z mrzlo vodo.

»Aleksander — pojedete vi?« je dahnila moja tašča. In pristavila je:

»Čeprav mislim, da je to nekaj, kar bi morala, že iz rahločutnosti, storiti ženska, ampak jaz... ljubi moji... jaz sem ta trenutek tako izčrpana, da se sploh ne morem postaviti na noge.«

Iz zadrege nas je rešila babica, ki nam je prišla zmagoslavno povedat, da se nam je rodil sin.

»Velik, močan junak,« je rekla in zarisala z rokami v zraku obliko, bolj podobno novorojenemu kitu kakor človeškemu otroku.

Kakšna čustva ponavadi prešinjajo moškega, ki je pravkar postal oče? Zasanjano in hkrati napeto so se velike, nekoliko izbuljene oči moje tašče zazrle v obraz zeta, ki ga je njena hči tako osrečila. Priznati moram, da sem občutil predvsem zadrego, sestavljeno iz nasprotujočih si občutkov. V meni je prevladovalo spoznanje, da sem se zapletel v nekaj brezizhodnega: in to me je spravljal v obup, nikakor pa me ni navdajalo s tisto blaženostjo, ki so jo na mojem obrazu hotele odkriti čustveno zroče oči moje tašče. Zavedal sem se, kako me obdajajo neke ne samo meni, ampak vsemu moškemu svetu nerazumljive sile, dejstva, ki jih vselej moramo mi, moški, znanstveno razčlenjevati, ki pa ženskam sploh ni treba, da bi si jih pojasnjevale, ker jih razumejo in poznajo, če že ne od rojstva, pa vsaj od trenutka, ko so se prvič zavežele, da so ženskega spola. In ker je naš svet tako urejen, da se moramo vsaj v trenutkih rojstva in smrti tem silam podrediti, so tudi zdaj pričakovale ženske, ki so se tukaj zbrale, da bo srečni oče nemudoma, čeprav previdno in po prstih in s pridržanim dihom stopil v porodniško sobo, ki je bila nekoč soba njegovih ljubezenskih noči, pritisnil hvaležen poljub na čelo svoje junaške žene in se zagledal s presunjenim pogledom v sina, ki ne samo da bo nadaljeval človeško pleme, ampak predvsem tisto posebno, edinstveno zvrst, ki je izšla iz ledij njegovega po prstih plazečega se, od ginjenosti onemelega očeta.

Ko so me spustili v sobo, je Lili ležala tam že ocedena, pokrita do vratu, s potnimi, zmežljanimi lasmi, ki so obdajali njen blede obraz na blazini kot mokro se zvijajoče kače. Njene oči so bile upadle, vendar z oteklimi vekami, blede ustnice do krvi razgrizene, drobne in suhe roke pa so ji kot dva krempeljčka počivale na odeji. Od nje je plal zame v prvem tre-

nutku nedoločljiv duh, ki pa sem ga že trenutek nato lahko zaznal kot mešanico sopuha po krvi, po znoju in po razkužilih. Bil je še dan, vendar je v sobi gorela luč, svetilka z moje pisalne mize, v katero so bili privili stosvečno žarnico, da je rabila zdravniku in babici kot reflektor pri zadnjem odločilnem spopadu z rojstvom novega člana naše že tako in tako preveč številne človeške družbe. Vrata v kopalnico so bila odprta, na njenem pragu je stal zdravnik in si otiral roke v brisačo, naravnost neutrudno si jih je brisal, zroč vame s prizanesljivim, da ne rečem pokroviteljskim smehljajem. Vse to so bili neprijetni vtisi, ki so se mi v nekaj trenutkih strnili v občutek rahlega gnusa, pomešanega z nekakšno osuplo nevernostjo.

Lili me je gledala proseče. Sklonil sem se in jo, kakor so vsi pričakovali od mene, lahko poljubil na čelo, ki je bilo mrzlo in še zmerom potno.

Zdravnik je stopil v sobo in tehtno ugasil tisto luč, ki je tako srepela vame in razkrivala na mojem obrazu, tega sem se zavedal, vso stisko moje neprilagojenosti slovesnemu dogodku.

»Tukaj ga imate,« je zažgolela babica.

Poskušala mi je potisniti v roke tesno okomotan bel sveženj, iz katerega je gledalo nekaj krvavo rdečega, podobnega tistemu, kar sem si zmeraj predstavljal, da je lahko človeška lobanja, ki so jo Indijanci skalpirali, da potem zija vate z golim krvavim mesom. Ampak to meso ni bilo brez oblike, imelo je nos, lica, usta, ki so se strašansko pačila, pa oči s tako nabrekliimi vekami, da se niso mogle odpirati, čeprav je to človeku komaj podobno bitje vsekakor poskušalo. Vrh čela, nagrbančenega kakor pri starcu, je človečku — in kaj naj bi drugega bil? — tičala bela čepica, podobna kapuci. Na drobni glavi mu je čepela postrani, poveznjena na eno oko, kakor pri pijancu. Bitje je nazarensko zazehalo in kakor v krču zakrnilo z drobnimi, modrikastimi pestmi.

»Vaš sin,« je spet zažgolela babica.

Uspešno sem se ubranil svežnja in ji ga spet potisnil nazaj v velikanski objem.

»Izredno lep otrok,« je rekel zdravnik.

Tisti otrok je bil najgrša živa stvar, kar sem jih kdaj videl.

Moj lepi, močni, krepki, zdravi sin, ki me danes tako sovraži. Mislila sem, da me bo raztrgal na koščke, iz katerih ne bom mogla nikoli več sestaviti svoje nekdanje podobe. Saj sploh nisem bila tako ustvarjena, da bi smela roditi otroke, kajne da ne? Moja prozorna polt, posuta s pegami kakor z zlatim prahom, drobna, krhka postava, ozka medenica — vse to je navdajalo zdravnika, ki me je pred porodom pregledal, s poklicno zaskrbljenostjo. Krhko ogrodje pa menda le ni bilo tako slabotno, kakor je nakazovala ozka oblika bokov, zakaj kosti so se ubogljivo razklenile, vezi podaljšale in stanjšale, resda do neznosnosti in z bolečino, ki se je stopnjevala — kako neverjetno — celo do nekakšnega telesnega navdušenja, sicer pomešanega s strahom zaradi te bolečine, ki bi lahko pomenila tudi smrt, navdušenje pa je vendarle naraščalo, okrepljeno z voljo, spraviti iz

sebe neko tuje telo, ki mi je bilo hkrati najmanj tuje. Odpor do te čudne istosti se je mešal v meni z neko posebno nežnostjo in vdanostjo, krutost bolečine je prehajala v zavzetost čudenja, dokler se ni slednjič bolečina spremenila v odrešitev, tako nenadoma, kakor je nenadna strela, ki prepara nevihtno nebo. Nekaj spolzkega kot jegulja, kot velika riba se je izmotalo iz krvaveče tesni, ki ni bila več moja, in svet se je za trenutek ustavil od začudenja, da je bilo vse tako lahko in preprosto. Glasno sem zasopla, menda prvič po neskončno dolgem času zajela vase požirek krepčilnega zraka. Poskušala sem privzdigniti glavo. Približno sem razločila, s še zmerom omotičnimi očmi, kako je zdravnik vzdignil v zrak kot žogo nekaj temnega, kar se je otepalo in zvijalo v njegovih neizprosnih rokah. Udaril je po nečemu, o čemer so mi pozneje povedali, da je bila novorojenčkova zadnjica, in prvič v življenju sem zaslišala glas novorojenega človeka, zahteven, zmagoslaven in hkrati tožec, in babica mi je rekla:

»Dobili ste sina.«

Obrazi sodobnih slovenskih pesnikov II

(Nadaljevanje)

Jože
Pogačnik

Konec šestdesetih let se je tok slovenskega pesniškega razvoja premaknil v nova obzorja. Lirska substanca je genetično sicer razvijala idejno-estetske osnove predhodnega rodu, vendar jih je radikalizirala in privedla v novo različico bivanjskega položaja in slovstvene norme.

V tem času je na Slovenskem nastala globinska izpovedna poezija, ki je bila moderna po duhovnem ozračju, notranji napetosti in stilni podobi, revolucionarna po idejah, neposredna po čustvih, doživljajsko živa in prirčna, polna živih odtisov osebnosti, človeško pretresljiva in pesniško dragocena. V tem smislu je ustvarjalno izjemen in slovstveno osamljen pesniški svet, ki ga v svojem delu razkriva DANE ZAJC (Zgornja Javoršica pri Moravčah, 1929). S svojimi začetki (v *Mladinski reviji* 1948—1949) se je prilegal tisti intonaciji, ki so jo uveljavili štirje pesniki; zgodovinska zanimivost je, da bi bil prav on moral biti v zbirki peti, vendar pa se to zaradi vnanjega naključja ni zgodilo. To naključje se je kasneje pokazalo kot nasledek v temelju drugačne doživljajske in umetniške smeri, ki je pomenila visok kvalitetni skok v primeri s *Pesmimi štirih*.

Zajčevo delo obsega tri pesniške zbirke (*Požgana trava*, 1958; *Jezik iz zemlje*, 1961 in *Ubijavci kač*, 1968) ter dve pesniški drami *Otroka reke*, 1963 in *Potohodec*, 1971). Založba Obzorja je pesniku objavila antološko izredno posrečen izbor pesmi pod naslovom *Glava sejavka* (1971). Te objave so izpovedno in izrazno izredno izenačene; že prva pesniška knjiga je z veliko umetniško suverenostjo najavila Zajčev problem in nakazala večino